

II.

A kisebbségi jogok szerbiai szabályozása

A helyi önkormányzatokról szóló törvény alkalmazása, különös tekintettel a helyi önkormányzati szervek kapcsolataira

A helyi önkormányzatok iránti viszonyulást illetően ennek a köztársasági kormánynak stratégiai célkitűzése a hatalom decentralizálása. Részben Szerbia általános helyzetére való tekintettel, különösen pedig azért, mert a most érvényes alkotmány a hatalom kivételesen erős központosításának elvére épül, s ebben a tekintetben valószínűleg nincs okunk dicsekvésre. A francia alkotmányon kívül nyilván a szerbiai sorolható még a legkeményebb alaptörvények közé, mivel mindkettő a hatalom legmagasabb fokú centralizálását hirdeti. Mély meggyőződésem, hogy pillanatnyilag Szerbiában a politikai élet demokratizálásának feltétele a hatalom decentralizálása. A kormány is ezért sorolja stratégiai fontosságú célkitűzései közé. Mint tudják, a helyi önkormányzati rendszert a korábbi kormány által 2002-ben meghozott helyi önkormányzati törvény szabályozza. Akárcsak meghozatalakor, most is kedvező véleménnyel vagyok a jogszabályról, mert fő jellegzetessége a hatalom nagyobb fokú decentralizálásának bevezetése. A párt, amelyhez tartozom, és amelynek révén ezt a tárcát vezetem, függetlenül akkori ellenzéki pozíciójától, rászavazott a törvényre, sőt módosító javaslattal hozzá is járult végső változatának kialakításához.

A törvény két területen vezet be lényeges újításokat. Az egyik a helyi önkormányzatok alapegységeinek, a községeknek és a városoknak a hatásköre, s itt valóban a gyakorlatban mutatkozik meg a decentralizálás. Szerbiában jelentősen bővült a helyi önkormányzatok hatásköre. A törvény összesen 35 pontban foglalkozik ezzel, míg a korábbi jogszabályban csak 19 pont vonatkozott ezekre az illetékességekre. A szabály szerint tehát lényegesen bővült a jogkör, ami valóban minőségi előrelépés. Nem elegendő azonban csupán meghozni ezt a törvényt, hanem módosítani kellett volna a társadalmi élet sok területét

szabályozó törvényeket: az egészségvédelemről, az oktatásról, a kultúráról, a hivatalos nyelvhasználatról, a tájékoztatásról szóló törvényt stb. Az utóbbi két évben azonban ez elmaradt, városaink és községeink ezért nem tudják teljes mértékben gyakorolni a helyi önkormányzati törvény által meghatározott hatalmat. Miniszterként persze én ezt megállapítottam, ám az említett törvények módosítása nem az én minisztériumom hatáskörébe tartozik. Remélem, hogy az illetékes tárcák megváltoztatják a törvényeket, s így a helyi önkormányzatok valóban gyakorolhatják majd a törvényben megszabott hatalmat.

Jelentős újítás történt a helyi önkormányzat szervezésének tekintetében is. Megszüntettük az úgynevezett kommunális rendszert, amely több mint 50 évig fennállt, és amelynek alapján a képviselő-testület gyakorolta a hatalmat. Most bevezettük, igaz nem teljesen, a hatalommegosztás elvét. Két legfontosabb szerv létezik: a képviselő-testület, mint a normatív tevékenység hordozója, és – fontos újdonságként – a községi elnök, akit itt nálunk a második világháború óta először közvetlenül választanak a helyi önkormányzati egység polgárai. A végrehajtó hatalom gyakorlásában a polgármester, azaz a községi elnök segítségére kellene lennie a községi tanácsnak. Az elképzelés szerint ez a tanács koordinálja a képviselő-testület, valamint a községi elnök jogköreit, és ellenőrzi, felügyeli a községi igazgatást. Újdonságnak számít az egész községi igazgatás némileg megváltozott helyzete, hiszen vezetőjének egészen más helyzete kellene hogy legyen, mint amilyen a községi képviselő-testület titkárának volt korábban, hiszen ez utóbbi egyben a községi igazgatás titkára is volt. Újdonság a községi vagy városi menedzser, valamint a községi, illetve városi műépítész, továbbá, amiről sok helyen meg is feledkeztek, a polgári jogvédő, vagyis az ombudsman intézménye is. A rendelkezéseimre álló hivatalos információk szerint a 169 község közül csupán háromban éltek a törvényes lehetőséggel, ezekben működik a polgári jogok biztosa. Remélem, a többi községben is így cselekednek majd. A törvény 2002-ben történt életbe lépése után 14 községben zajlottak le a helyhatósági választások, a többiben tavaly szeptemberben és októberben voltak, úgyhogy most már majd láthatjuk a helyi önkormányzatok új törvény szerinti működésének jó és rossz oldalát is. Elégedetten állapíthatom meg, hogy a választások után a helyhatósági szervek létrehozása a legnagyobb rendben történt. A törvénynek vannak bizonyos fogyatékoságai, van benne igen sok jogi űr, előfordulnak a törvény átdolgozóinak és betervezőinek hibái is, némelyek a módosítások folytán keletkeztek. Igen összetett törvényről van szó, ezért lehetetlen teljes sikerrel minőségesen megváltoztatni. Miniszterjelöltként tudtam a törvény árnyoldalairól. Aki figyelemmel kíséri a politikai életet, észrevehette, hogy a kormányfő a kabinet megválasztásakor mondott expozéjában bejelentette a helyi önkormányzatokról

szóló törvény, valamint a helyhatósági választásokról szóló jogszabály módosítását, ez azonban gyakorlati politikai okokból elmaradt. Közvetlenül a kormány tavaly március 3-án történt megválasztása után ugyanis a Szerbiai Képviselőház – április másodikán – határozatot hozott arról, hogy megkezdik az új alkotmány kidolgozását. Akkor úgy tűnt, hogy hamarosan lesz új alkotmányunk. Ám különféle politikai okokból, elsősorban az elnökválasztási kampány, majd három hónappal később a tartományi és a helyhatósági választások kampánya miatt, az alkotmánybizottság munkája nem sokat haladt előre. Úgy véltük, az alkotmány meghozatala előtt nem kellene módosítanunk a helyi önkormányzati törvényt, hiszen ez a terület is alkotmányos anyag, és logikus, hogy előbb az alkotmány rendezze a kérdéseket, s utána változtassunk a törvényen. Néhány hónappal az alkotmánybizottság megalakulását követően már világossá vált, hogy aránylag rövid időn belül, tehát a helyhatósági választások kiírása előtt nem lesz meg az új alkotmány. Ugyanakkor annak is tudatában voltunk, hogy a demokratikus viselkedési szabályok szerint választások előtt nem változtathatjuk meg a választási szabályokat. Mivel pedig ez egy demokratikus kormány, és tiszteletben tartja a demokrácia szabályait, lemondtunk arról az elképzelésről, hogy akkor változtassunk a helyi önkormányzati törvényen. Lesz rá mód, hogy a helyi önkormányzatok működésében eddig tapasztalt szabálytalanságokat a most már valószínűleg megszülető új alkotmánnyal kiküszöböljük, s hogy utána új törvényt hozzunk, elsősorban a hatalom területi szerveződéséről, majd pedig a helyi önkormányzatokról és a helyhatósági választásokról a többi szükséges kísérő törvénnyel együtt. Így az új alkotmány életre kelhet, és az is lehetővé válik, hogy a törvényes határidőben megtartsuk a választásokat minden szinten, a helyi önkormányzatok szintjén is.

A minisztérium építő szerepének, a törvény alkalmazására vonatkozó útmutatásainak is köszönhető, hogy áthidaltuk a helyi önkormányzatok működésében jelentkező szabálytalanságokat és esetleges problémákat. Így a helyhatósági választások után minden községi és városi képviselő-testület sikeresen megalakult a törvény által megszabott 60 napos határidőn belül. Egyetlen községben sem kellett a minisztériumnak, illetve a kormánynak a törvényesség védelme érdekében beavatkoznia, azaz bevezetnie a kényszerigazgatást. Persze, ez nem jelenti azt, hogy minden ideális. 12 községben, ami viszonylag kevésnek tekinthető, voltak bizonyos szabálytalanságok a helyhatósági szervek megalakításakor, a minisztérium erre figyelmeztette a községi képviselő-testületeket, és lehetővé tette, hogy bizonyos határidőn belül a szabálytalanságokat maguk küszöböljék ki. Remélem, hogy mindenütt a minisztériumi meghagyás szerint járnak el, ellenkező esetben kénytelenek leszünk a törvényes intézkedésekhez folyamodni. Problémák azokban a községekben merülnek fel,

amelyekben az új hatalommegosztási rendszer miatt a községi elnök és a képviselő-testületi többség más-más politikai pártból való. Hogy az egész rendszer hatékonyan működhessen, a községi elnöknek is és a képviselő-testületi többségnek is rendelkeznie kell a működőképesség szükségességének minimális politikai tudatával, és hozzá kell járulniuk egy minőségi együttműködés kialakulásához. Hiszem azt, hogy a következő kb. egy hónap alatt a problematikus községekben is felülkerekedik ez a tudat, és a minisztériumnak meg a kormánynak nem kell beavatkoznia.

Végül – tekintettel e szeminárium jellegére – tájékoztatom önöket a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos néhány dologról. Szerbiának van törvénye a nemzeti kisebbségek jogairól. Ezt két évvel ezelőtt szövetségi törvényként fogadták el, de az alkotmányos alapokmány végrehajtásáról szóló törvény alapján Szerbia egész területén is alkalmazzák. Minőségi előrelépést jelent a nemzetközi mércékhez képest, hogy a nemzeti kisebbségeknek vannak úgynevezett kollektív jogaik. Itt Vajdaságban csaknem minden nemzeti kisebbség – összesen 25 van a többségi szerb nemzet mellett – élt a törvényes lehetőséggel, és megalakította saját nemzeti tanácsát. Ezzel legalább formálisan lehetővé vált számukra, hogy élvezzék a törvényadta jogokat az oktatás, a művelődés, a tájékoztatás és a nyelvhasználat területén. Korábban szakértőként, egyetemi tanárként volt alkalmam részt venni különféle szemináriumokon, és az előző kormányoknak szánt bírálatként kifejtettem, hogy e nemzeti tanácsok illetékeségeinek normatív rendezésén túl nem tettünk lépéseket. A törvény meghozatalát nem követte a társadalmi élet említett területeit érintő törvények módosítása, pedig csak így vált volna valóban lehetővé, hogy a nemzeti tanácsok átvegyék az őket megillető hatásköröket. Ez a kormány tisztában van ezekkel a hiányosságokkal és a törvényváltoztatások szükségességével, hiszen különös figyelmet szentel a nemzeti kisebbségek helyzetének. Két hónappal ezelőtt a kormány megalakította saját nemzeti kisebbségi tanácsát. Ennek élén a miniszterelnök áll, s a kormányból a tagok között van a művelődési, az oktatásügyi, az igazságszolgáltatási és a belügyminiszter, valamint én, mint államigazgatási és helyi önkormányzati miniszter. A tanács tagjai, továbbá a nemzeti kisebbségek tanácsainak elnökei. Több ülést tartottunk eddig, és igen elégedett vagyok a véleménycserék minőségével. A nemzeti kisebbségek jogainak további érvényesítése végett ki kell használni a helyi önkormányzatok szintjén fennálló lehetőséget is, és ezekben is meg kell alakítani a kisebbségi tanácsokat. Röviden ennyit szerettem volna elmondani.

Robert Karan, a Demokrata Párt tanácsnoka a temerini községi képviselő-testületben: – A napokban a kereskedelmi, vendéglátó-ipari és idegenforgalmi minisztérium bejelentette, hogy ellenőrzi a helyi önkormányzatokat. A törvény

szerint a helyi önkormányzat gyakorlatilag monopóliumot élvez a közcivilizációk szolgáltatásainak áralkalmazásában. Sok helyütt túllépték a megszabott áfakulcsot, és irreális szolgáltatási díjak alakultak ki. Érdekel a minisztérium álláspontja. A másik kérdés: A helyi önkormányzatokról szóló törvényben nincs benne, hogy létezne a községi tanács titkárának intézménye. Itt a községben viszont a képviselő-testület többségének döntésével létrehozták, és azt szeretném tudni, hogy az Önök véleménye szerint érvényes-e egy ilyen határozat.

Zoran Lončar: – Ami az áfa alkalmazásának problémáját illeti, ez pótlólagos megterhelés, amelynek nem kellett volna bekövetkeznie. Az idén január elsején irreálisan megemelkedtek egyes közműdíjak. Hatáskörömbe tartozik, hogy ellenőrizsem, hogyan alkalmazzák a helyhatósági szervek a helyi önkormányzati törvényt. Ez a kérdés a helyi önkormányzatokra vonatkozik ugyan, de nem tartozik a jogkörömbe. A másik kérdéssel kapcsolatban elmondhatom, hogy a helyi önkormányzati törvény valóban nem irányozza elő a községi tanács titkárának intézményét. Ahhoz, hogy megállapítsuk, hogy ebben az esetben törvényesen jártak-e el, meg kell vizsgálni a törvényt kísérő aktusokat, elsősorban az Önök községi statútumát, valamint a községi tanács ügyrendjét. Kikérhetik a minisztérium véleményét, és a tények megállapítását követően válaszolunk az Önök kérdésére.

Milinszki József, az I. helyi közösség tanácsának elnöke: – Az Ön minisztériuma, Ön is, és a kormány is arról beszél mindig, hogy a központosítást meg kell szüntetni. Ennek egy részét talán látjuk is. A gyakorlatban azonban ez nem valósul meg mindig úgy, ahogyan a törvények és Önök előírásai. Nem gondolják-e a minisztériumban, és Ön személyesen, hogy a települési önkormányzati szerveződést, ami Nyugaton már bevált, be kellene itt is vezetni úgy, hogy az emberek közvetlenebbül dönthessenek saját sorsukról és életkörülményeiről. Sajnos a községi struktúra Temerin esetében is a többségi település kárára megy. Ha önállóan tudná rendezni a dolgait, biztos, hogy hatékonyabban tudnák kisajátítani maguknak a javakat azok a polgárok, akik a költségvetésbe is többet bevisznek. Temerinben él a község össz lakosságának 52%-a. A települési önkormányzat kérdése megfordult-e egyáltalán az Önök gondolataiban, megvalósítható-e ez hamarosan törvényesen?

Zoran Lončar: – Azt kell megállapítanom, hogy Ön elégedetlen a helyhatósági rendszer működésével itt a községben. Egyetértek azzal a megállapítással, hogy decentralizálási törekvésünk talán nem járt a leghatékonyabb eredményekkel, de, minthogy nyilván figyelemmel kíséri állami és politikai életünket, bizonyára tudja, hogy az ilyen gyökeres változások nem történnek valami gyorsan. A decentralizálási törekvés megvolt az előző kormánytól is, tett is bizonyos kedvező lépéseket, tenni fogunk mi is, és remélem, hogy az új alkotmány, valamint

az említett törvények módosítása szintén hozzájárul a további decentralizáláshoz. Ez a folyamat politikai értelemben nem könnyű, és hosszú. A külön önkormányzat létezésének lehetősége számomra nem éppen világos. Nem tudom, hol működik önmagában a helyi önkormányzat. Mindig létezik egy helyhatósági rendszer, amelynek vannak egységei. A temerini község mindig csak egy egység lehet, ugyanolyan helyzettel, mint a többi. Törvényes lehetőség van arra, hogy kifejezésre jussanak bizonyos sajátosságok, például a vegyes nemzetiségi összetételből eredőek. Arra pedig, hogy a községen belül kifejezésre jussanak az egyes települések sajátosságai, megvan a települési önkormányzat lehetőségének kerete. Minden községi képviselő-testület a saját általános aktsaival, elsősorban statútumával javíthat a települések önkormányzatán.

Milinszki József: – Úgy látszik, nem értette meg a kérdésemet. A települési önkormányzat azt jelenti, hogy a nyugati világban, vagy mondjuk Magyarországon az 1500 vagy 2000 lakos feletti településeknek joguk van saját önkormányzatra, tehát ha nem akarnak a községben lenni, kiválhatnak. Úgy tudom, hogy a külai községben Cservenka esetében már volt ilyen kezdeményezés, de nem sikerült. A község nem engedte meg, hiszen Cservenka pénzforrás a külai községnek, és ez van Temerin esetében is. Ezért kérdeztem, hogy gondolkodnak-e ezen.

Zoran Lončar: – Az önkormányzati reformra mindenképpen sor kerül, függetlenül az új alkotmány elfogadásától. Nemrégiben kidolgoztuk az állami-gazgatás és a helyi önkormányzatok reformjának stratégiáját. Ennek része az akcióterv is, a végrehajtásra vonatkozó pontos határidőkkel. Az volt a terv, hogy jövőre törvényes formába öntjük ezeket a reformlépéseket. Változtatni kell a községek számán és nagyságán, mert Magyarországtól és az EU többi országától eltérően Szerbiában a területhez és a lakosság számához képest kevés a község. Túl nagyok tehát a községek, tíz vagy több települést is felölelnek. Van olyan község, amelynek 250 ezer lakosa van, több, mint egyes városoknak. Ezt a szabálytalanságot az alkotmány elfogadása után reformtörvényekkel ki kell küszöbölni úgy, hogy egy vagy több település is községi státussal rendelkezessen. Cservenka és Kúla esetét persze ismerem, de ott nem a község tiltotta meg a helyi közösség kiválását, hanem kérelmet nyújtottak be a minisztériumhoz, hogy a területi szervezésről szóló törvény módosításával Cservenka községgé válhasson. A minisztériumban 13 ilyen beadvány van, de a helyhatósági választások kiírása előtt nem tartottam célszerűnek új községek alapítását. Az új alkotmány meghozatala után alkothatunk új területi szervezési törvényt is, és eleget tehetünk ezeknek a kérelmeknek, új községek alakulhatnak ott, ahol ez ésszerű, és gazdaságilag indokolt.

Zoran Pekez, a temerini községi képviselő-testület tanácsnoka, a végrehajtó bizottság korábbi elnöke: – Az első kérdés az illetékességeknek a helyi

önkormányzatokra való átruházására vonatkozik. Ezt az átruházást nem kíséri hasonló folyamat pénzügyi téren, sőt, minél több jogkört átengednek, annál kevesebb a pénz azok érvényesítéséhez. Korábban 20–25 százalékban is részesültünk az adókból, tavaly már csak kb. 6%-ban, most ezt az arányt veszik alapul a következő időszakra, amivel a helyi önkormányzat itt, és más esetekben is, megkárosul. Még az alapvető illetékességek finanszírozására sem lesz pénz, nemhogy fejlesztésre fordíthasson. Hogyan fogják ezt rendezni? Másik kérdés a helyi önkormányzati törvényre vonatkozik, két hiányosságra mutatok rá. A törvény nem rendezi megfelelő módon a községi elnök leváltásának kérdését. Úgy látom, hogy a köztársasági elnök után a legerősebb a községi elnök intézménye, még a kormányfőnél is erősebb. Ez szerintem nem logikus, kérem az Ön kommentárját. A harmadik dolog: A törvény eléggé homályos a tanácsot illetően. Előírja a tanács tagok maximumát. Mit mutat a gyakorlat? Átlagban hány tanács tagot választottak a városokban, községekben? Tájékoztatás képpen: Temerinnek 30 ezer lakosa van, a községi képviselő-testület 33 tanácsnokból áll, a tanács pedig 11 tagú, mint mondjuk Újvidéken.

Zoran Lončar: – Néhány évtized után tavaly először történt meg, hogy csökkentettük a költségvetést. Ez újdonság a kormány pénzügyi politikájában, reális költségekre törekszünk. A 2005-ös év valóban a komoly megszorítások éve, s ez mindannyiunkat sújt. A minisztériumban sem kisebbek a gondok, sőt, sokkal nagyobbak. Megoldást a gazdasági növekedés jelenthet. Ennek alapján duzzadhat a költségvetés, és a helyi önkormányzati egységeknek is több juthat. Az illetékességek átruházását kísérnie kell a pénzügyi decentralizálásnak is, ami most semmiképpen sincs kielégítő szinten. Éppen ezért egy új alkotmányos intézményt szeretnénk bevezetni, mégpedig a helyi vagyon intézményét. Ezt előirányoztuk a kormány alkotmánytervezetében. A kormány honlapján esetleg tájékozódhatnak arról, hogy konkrétan mit tervezünk. A községi elnök helyzetére vonatkozó megállapításával egyetértek, nincs kellő módon rendezve a törvényben. Jó, hogy Szerbiában is közvetlen úton választjuk a polgármestert, mint Európa egyes államaiban. Figyelembe kell vennünk azonban sajátosságainkat. A helyi önkormányzatokban a politikai tudat nincs olyan szinten, hogy felfognánk, együtt kell működnünk a politikai másként gondolkodókkal is. Az új helyi önkormányzati törvényben jó eredményeket hozó megoldást kellene találnunk. Olyan mechanizmusokat kell fellelni, amelyekkel a polgármester ellenőrizhető, és amelyek lehetetlenné teszik, hogy obstruálja a községi képviselő-testület működését. A mostani megoldások ugyanis nem a leghatékosabbak. A községi tanácsnak legfeljebb 11 tagja lehet. A törvényhozó feltételezte, hogy a tevékenység kiterjedésétől függően minden község megfelelő számú tagot választ majd. Nincsenek szabályok, községenként eltérő a taglét-

szám, 7 és 11 között van. Minden községnek autonóm joga, hogy gondot viseljen az eszközök ésszerű felhasználásáról.

Zoran Svitić: – Azt szeretném, ha megmagyarázná a kohabitálás fenomenjét. A politikai tudatnak ezen a szintjén nálunk nem kelhet életre ez a jelenség, és nagy gondokat okoz minden helyi önkormányzatban. A helyi önkormányzat nem működőképes, ha a községi elnök és a képviselő-testületi többség más-más pártból kerül ki. A finanszírozásról pedig azt kell megállapítanom, hogy az eszközök csökkentésének politikája elfojtja a helyi önkormányzatokat. Lehet-e szó lényegi decentralizálásról új alkotmány nélkül?

Zoran Lončar: – Mivel hatalommegosztás van, ha a tisztségviselők más-más pártokhoz tartoznak, egyedül a minőségi kohabitálás révén működtethető a rendszer. Kérdés, hogy az ilyen önkormányzati törvény megfelelő eredményt hoz-e a gyakorlatban, és hogy a politikai tudat eléri-e azt a szintet, amikor már lehetséges a jó kohabitálás. Talán a törvényalkotásnál kellett volna jobban odafigyelnünk. Most már látom, hogy a gyakorlatban hogyan zajlik a helyi politikai élet, és vannak személyes fenntartásaim. A kohabitálás egyébként a politikai érettség jele. Az elégtelen pénzeszközöket illetően egyetértek Önnel, de ez így van mindenütt, bármerre fordulunk. Alkotmány nélkül lényegi decentralizálás sem lehet. Nem elég azonban, hogy az alkotmány előíranyozza a jogkörök bővítését, pénzügyi decentralizálás nélkül. Mint mondtam, az alkotmány tervezetében benne van a helyi vagyoni létezéséről szóló rendelkezés is, és ezt támogatták a kormánypártok, valamint a Szerbiai Szocialista Párt is. Egyelőre a Szerb Radikális Párt számára elfogadhatatlan, várjuk a Demokrata Párt véleményét, és azt, hogy végre eljuttassa hozzánk saját alkotmánytervezetét.

Csorba Béla: – Örvendek annak, hogy változások várhatók a községek struktúrájában, tehát gyakorlatilag a községek önkormányzata felé kíván nyitni a kormány. Ezek valóban európai értékek, normák. Miniszter úr azt mondta, hogy ez egy hosszabb folyamat, de egy-két éven belül talán megvalósul. Ebben én szkeptikus vagyok, ugyanis ez egy olyan nagy horderejű változtatást igényel, amit kellő módon, szakszerűen elő kell készíteni. Ennek a munkának a kezdetét mi még nem érzékeljük a terepen. Ezért erről talán mondana néhány szót! A következő kérdésem a községi önkormányzatokban a nemzeti kisebbségek kérdéseivel foglalkozó tanácsra vonatkozik. Ahogyan ezt a törvényhozó elképzei, az a semminél több, de a valaminél kevesebb. Ennek a bizottságnak ugyanis tulajdonképpen semmilyen ingerenciája nem lesz, leszámítva azt, hogy javaslatokat nyújthat be a községi elnökhöz, illetve a községi képviselő-testületnek. Az előrelépés az volna, ha az ilyen jellegű testületeket egy jövőbeli törvényben sokkal jelentősebb felhatalmazásokkal ruháznák fel. Mivel aktuális ennek a testületnek a megalakítása Temerinben is, a kérdésem az, hogy ebben

a területben csak a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek vehetnek részt, vagy a többséget képviselők is. A harmadik kérdésem a helyi közösségekre vonatkozik: Európában bizonyos kérdéseket helyi adókkal rendeznek, mint-hogy vannak közvetlen települési önkormányzatok, és ezek helyi adókat vehetnek ki, amelyekből részben vagy teljesen megoldható egy-egy útnak, járdának, csatornahálózatnak a kiépítése. Nálunk erre nincs mód, viszont az egypártrendszerből megörököltük a helyi járulék intézményét, amit referendumon kell a polgároknak elfogadniuk. Arról értesültünk, hogy van Szerbiában olyan község, ahol nem a klasszikus értelemben vett népszavazást tartottak ebben a kérdésben, hanem ún. aláírási véleménynyilvánítással döntöttek a polgárok. Helyes-e ez a lépés, törvényes-e?

Zoran Lončar: – Azzal a megállapításával kapcsolatban, hogy hosszú lesz a hatalom decentralizálásának folyamata, és hogy ezt szakértőknek kell előkészíteniük, azt mondhatom: a leghosszabb az a folyamat, amely soha el sem kezdődik. Mi elindítottuk az államigazgatás és a helyi önkormányzat megreformálását, mégpedig nagy és igazolatlan késéssel, és háromévi szünet után először hoztuk meg a reformstratégiát. E nélkül semmit sem lehet tenni. Ami pedig a szakértelmet illeti: komoly szakértőnek tartom magam, hiszen ennek szenteltem tanulmányi éveimet, persze, nem egyedül végzem ezt a munkát, van szakértői csoportom. Arra a megállapítására vonatkozóan, hogy a kisebbségi tanács több a semminél, de kevesebb a valaminél: A törvény ezt valóban így írja elő, ám a tanácstagokon áll, hogy hozzájáruljanak a jogszabály érvényesítéséhez. A tanács összetételébe nem avatkozunk bele. Találják meg a lehető legjobb megoldást arra, hogy meg tudják oldani a nemzeti kisebbségek ügyeit. A helyi közösségek pedig a helyi önkormányzatok hatáskörébe tartoznak, és ezek önállóan szervezhetik a belső ügyeket. Ezt a kérdést a helyi önkormányzatok szabályzataival kell rendezni.

Az önkormányzati kisebbségi tanácsok helye és jellege

Tehát mégis szerbhorvátul beszélek, ahogyan az alkotmányunk előírányozza. Engedjék meg, hogy néhány szót mondjak erről a témáról, amire fölkertek, és én elfogadtam. Meg kell mondanom, hogy előadásom nem fog egybehangzani azzal, amit hallottam. Mintha a mesében élnék, szinte hihetetlen, mint ha tejben-vajban fürödnénk, a valóságot viszont sokkal durvábbnak és komolyabbnak élem meg. Tehát engedjék meg, hogy felolvassam írásomat! A világon sehol sincs olyan helyi önkormányzat, amilyent nálunk a 2002-ben elfogadott törvény előírányoz, ez semmivel sem egyeztethető össze, eltér a nemzetközi mércéktől, és valójában a helyi önkormányzat szurrogátuma. A nemzeti kisebbségek jogairól szóló megfogalmazások egyfelől azt a célt szolgálják, hogy ködösítsenek, másfelől hogy megmutassák a közvéleménynek, Szerbia nem enged mindenben a nemzetközi közösségnek. Ha ezt a kisebbség tagjainak segítségével teszik, akkor nevetségessé válik a helyzet. Tehát föl kell számolni a mostani helyi önkormányzati rendszert, és a települések szintjén megalakítani a helyi önkormányzatot, ahogyan a világon mindenütt teszik. Hogy milyenek lesznek a mércék, a kritériumok, erre jó példa a tranzíciós országok gyakorlata, csak meg kell nézni, mit tett ezen a téren Magyarország. Komolytalanságuk miatt nem állják meg a helyüket az olyan ellenvetések, hogy Szerbia még nem érett erre, ez sokba kerül, és ésszerűten és így tovább, hiszen léteznek ilyen helyi önkormányzati típusok, csak meg kell vizsgálni, hogyan működnek az európai országokban. Az igencsak centralizált és a mondjuk, kissé demokratikusabb országoknak ilyen rendszerük van, és ezek sikeresen működnek. A nemzetek közötti viszonyokkal foglalkozó tanács, ahogyan az önkormányzati törvény 63. szakasza leírja, valójában szurrogátum. Főlegessé válna, ha a települések szintjén lenne helyi önkormányzat, mert mindenki, így a kisebbségek is arányosan képviseltetve lennének a helyi önkormányzat szerveiben. A törvény, illetve a 63. szakasz előírányozza a nemzetek közötti viszonyokkal foglalkozó tanács megalakítását, munkájával kapcsolatban azonban sok a bizonytalanság. Olyan vegyes lakosságú környezetben kell ilyen taná-

csot alakítani, ahol egy kisebbség 5 százalékot vagy ennél többet képez, illetve több kisebbség együtt eléri a 10 százalékot. Mi történik, ha az egyik kisebbség 4, a másik pedig 3 százalékot alkot, nem világos számomra, hogyan alakítják meg a tanácsot. A tanács a törvény rendelkezése szerint, hogy most ne idézzem a 63. szakaszt, megvitatja a kisebbségi kérdéseket, ezekről tájékoztatja a képviselő-testületet, amelynek 30 napon belül véleményt kell mondania erről a beadványról. A tanács döntését a képviselő-testület elé terjeszti véleményezésre, és joga van kérni az alkotmánybíróságtól az alkotmányosság és törvényesség megállapítását. A tanács hatáskörét a törvény értelmében a község határozza meg külön döntéssel, ami rossz megoldás, mert nagy lesz a tarkaság. A tanács munkája körül egész sor probléma merül föl. Az első a tagok legitimitása, illetve megválasztásának módja, ami döntő jelentőségű. Úgy gondolom, hogy titkos szavazás kellene, hogy ne merüljön föl az a kérdés, hogy ki kit képvisel. Ha a helyi önkormányzatok választják a tagokat, akkor a tanácsok befolyásolhatók lesznek, vagyis mindig rájuk fognak hallgatni, ami megengedhetetlen. Nekik a valós problémákat kell megragadniuk, erre pedig képtelenek azok, akik másra hallgatnak. Az a meghatalmazás, hogy az alkotmánybírósághoz fordulhatnak, szép és fölösleges. Szép, mert a bíróságnak több hónapos döntéshozási határideje van, tehát nem születhet gyorsan döntés; fölösleges, mert minden állampolgár kezdeményezheti az alkotmányosság és törvényesség megvizsgálását. Ezenkívül nincs olyan valós joguk, hogy döntéseket vagy azok napirendre tűzését javasolják, és nem is kötelező napirendre tűzésük. Tehát a tanács javasolhat valamit, de a képviselő-testületi többség ezt teljesen figyelmen kívül hagyhatja. Vagyis ez a tanács csalás, tartalom nélküli forma, amely a nemzetközi közösségnek szól. Az igazi megoldás a következő lenne: döntést kell hozni arról, hogy a kisebbségek arányosan képviseltethessék magukat az állami és a helyi önkormányzati szervekben, és akkor nincs szükség semmilyen szurrogátumra. Meg kell reformálni a helyi önkormányzati rendszert, a települések szintjén kell helyi önkormányzatokat alakítani, ami összhangban van a világ és Európa gyakorlatával. A mi községeink valójában járások, nem pedig községek a szó szoros értelmében. Magyarországon nem is értik, amikor a nálunk elterjedt jelentésében használjuk a község szót. Ha már megalakítjuk az ilyen helyi önkormányzatokat, akkor széles hatáskört kell kapniuk, beleértve azt a jogot is, hogy döntéseket javasoljanak, és természetesen egységes megalkotási kritériumokat kidolgozni minden községben, nem pedig megengedni, hogy a községek esetről esetre, tehát minden község önállóan javasoljon különböző kritériumokat. Az önkormányzati törvénynek ez a szakasza és természetesen a nemzeti kisebbségek jogairól szóló törvény elsősorban úgymond külpolitikai használatra született, és valójában nagyon kevés dolgot rendez a nem-

zeti kisebbségek jogait illetően. Már csak azért sem, mert a törvény értelmében a nemzeti kisebbségi tanács nem állandó munkatestülete a képviselő-testületnek, hanem külön döntéssel hozzák létre, tehát eltérőek a kritériumok, ezért fölöslegesnek tartom az önkormányzati törvénynek ezt a szakaszát.

Mivel még nem telt le az időm, engedjék meg, hogy mondjak néhány szót azzal kapcsolatban, amit itt hallottam. Először is félrevezetésnek tartom a választási törvény módosítását. Arra kérem önöket, erre ne hivatkozzanak a különböző összejöveleteken, hiszen 10 000 hitelesített aláírás kell a pártlista-állításhoz attól függetlenül, hogy hány szavazatot kap utána a párt a választásokon, lehet, hogy 10 000-nél kevesebbet. Tehát a Demokrata Pártnak, a Szerbiai Demokrata Pártnak, a Szerb Radikális Pártnak és bármelyik magyar pártnak ugyanannyi hitelesített aláírás kell, ez nem egyenrangúság. Nem korrekt az, hogy ezt nekünk azzal magyarázzák, hogy ez elkerülte a törvényjavaslat betervezőjének figyelmét. Akkor ismerem el önöknek, a döntéshozásban részt vevőknek a jó szándékát, és fogadom el a tanácsaikat, ha lecsökkentik a szükséges százalékot vagy a szükséges aláírásszámot a magyarok lakossági részarányára. Az lenne a korrekt, hogyha a nyolc és fél millió szerb esetében 10 000 aláírás kell, akkor a háromszázezer magyar esetében x számú aláírás szükséges. Nem korrekt az, hogy a magyar pártoknak a szerb pártokhoz hasonlóan 10 000 aláírást kell összegyűjteniük, még ha csökkentették is a cenzust.

Azt sem tartom korrektnek, hogy azt mondják: a kisebbségek megfelelő választási részvételét példázzák a tartományi választások. Ezek a valaha is tartott legbotrányosabb választások. Miért? Azért, mert a választási jogszabályok, kérem szépen, nem jelentek meg a Hivatalos Lapban, hanem csak a Hivatalos Lap internetes honlapján, és senki sem mondta ki, hogy ezek a honlapon szereplő jogszabályok és nyomtatványok hivatalosnak tekinthetők. Ez azt jelenti, hogy a választások nem legálisak és nem legitimek. Továbbá a választási szabályokat nemhogy nem módosították a választást megelőző évben, ahogyan ez a kulturált világban szokásos, hanem ugyanabban a hónapban módosították, amelyben a választást tartották. Ezenkívül a választási bizottság szigorúbb feltételeket írt elő a politikai pártok listaállítására és az egyéni jelöltállításra, mint amilyeneket a választási törvény előír. A választási törvényben az áll, hogy fel kell tüntetni az aláíró teljes nevét, foglalkozását, címét utcanévvel és házzal, és kell az aláírása, nem említi, hogy kell a személyi száma, és azt sem, hogy hitelesíteni kell az aláírást. Kérem szépen, én a törökbecsei bíróságon pert nyertem az egyik községi választási kerület ügyében, vagyis a választási bizottság ellen, viszont az újvidéki bíróságon elvesztettem egy ugyanilyen pert. Hogyan történhet meg a jogállamban, hogy ugyanabban az ügyben kétféle ítélet születik? Tehát közvetlenül megsértik az állampolgároknak a személyi számmal kapcsolatos

tos jogait, amikor hitelesített aláírást gyűjtenek képviselő- és tanácsnoklista állításához, mert ezt nem irányozza elő a törvény. A törvényhozó tudja, miért nem irányozta ezt elő, azért, mert ezzel megsértik a személyiségi jogokat. Így azonban nem párttámogató lista készül, hanem az emberek előzőleg kinyilvánítják, hogy melyik politikai párthoz tartoznak, ez pedig pártviszonyaink között teljesen megengedhetetlen, így ugyanis a hatalmon levők tudják, hogy ki van a másik oldalon, illetve ki kit támogat. Szerbia nem demokratikus ország, bármit is gondolnak önk erről. Csak azok adták az aláírásukat, akik ezt meg merték tenni, ők kinyilvánították, mondjuk idézőjelbe téve, párthovatartozásukat. Teljesen alaptalan tehát azt mondani, hogy a vajdasági hatalom demokratikus, ez a leglelkiismeretlenebb hatalom, példátlan, ahogyan hatalomra kerültek. Azt hiszem, már elnézést, hogy Slobodan Milošević sem követelt ilyen állásfoglalást és aláírást a listatámogatáshoz. Pédátlan, hogy ily módon gyűjtse nek aláírást, és zárjanak ki más politikai versenyzőket a politikai színtérről.

Kérem szépen, 1992-ben módosították az oktatási törvényt, ebben mi is aktívan részt vettünk. Mind a négy törvény hatályát fölfüggesztették. Számunkra nagyon fontos a 15-ös tagozatlétszám, erre hivatkozunk, viszont iskolákat zárnak be a magyar szórványban, ahol megvannak a káderek, ha az igazgató diszkreciós joga, hogy eldöntse, megszervezik-e az anyanyelvű oktatást vagy sem. Ez szinte szabályszerűen nem valósul meg, pedig ez rendkívül fontos, a kisebbségi jogok alapján engedélyezni kell mindenütt. Mert ha, kérem szépen, Kosovóban egy vagy két szerb számára nyitottak szerb tagozatot, akkor miért nem lehet ezt megtenni két, három vagy öt magyar esetében Vajdaságban. Ez volt a mi valóságunk, és ez most is így működik.

A nemzeti tanácsok nem legálisak és nem legitimek, hiába mondunk bármit, hiába ámitjuk magunkat. Nem legálisak, mert különös módon alakultak meg, a törvény lehetővé tette az elektori választást. A szabály: több jelölt, titkos szavazás, a miniszteri rendeletet viszont nem a törvény által előírt harmincnapos határidőben jelentették meg, hanem a 113. napon. Nem legálisak, mert a miniszter nem tartotta tiszteletben a rendeletet. Nem legitimek, mert a nemzeti tanácsokban nem kaptak helyet más pártok tagjai, hanem csak a hatalomhoz simuló politikai partnerek, senki más. Önk most ezt tartatják nagy vívmánynak, mondhatják, hogy ez jó Szerbiának. A tanácsok szintén szurrogátumok, lehetőség arra, hogy megtévesszék a nemzetközi közvéleményt. Szerbia állandóan azt mondja, azzal rendezi a kisebbségi kérdést, hogy valamelyik kisebbségi részt vesz a hatalomban, ezzel valójában semmit sem rendeznek, mivel nem érintik a probléma lényegét.

A következő kérdés a sajtó helyzete. Kérem szépen, a médiumokban, legalábbis a magyar nyelvűekben, egypárti diktatúra uralkodik. A magyar sajtóban

a többi politikai opciónak nincs lehetősége megjeleníteni politikai érdekeit, cikkeit nem közlik, véleményüket nem ismertetik. Hiába gondolják önök, hogy milyen jó, hogy a médiumok a kisebbségi tanácsok hatáskörébe kerültek. Amit én olvasok, az katasztrófa, és katasztrófálisak azok, akik e médiumok föllött állnak. Egy párt ellenőrzi a médiumokat, ebben az esetben a magyar nyelvűeket. Bár nyugalom lenne, de nincs. Az újságírók lázonganak, lázongtak, és lázongni fognak. Tehát akik azt mondják, hogy jó a nemzeti kisebbségi jogérvényesítés, és tovább javul, azok a felhőkben élnek, elrugaszkodtak a valóságtól. Azt hiszem, hogy igazi megoldást kell keresni, ki kell írni a titkos, többpárti kisebbségi tanácsi választásokat, lehetővé kell tenni, hogy a kisebbségek politikai képviselője olyan legyen, amilyennek lennie kell, megfelelően lakossági részarányuknak, akár a természetes küszöb, akár a garantált helyek révén, ezt jobbra szavatolni lehet. A helyi önkormányzati szervezetben és az állami szervezetben olyan mértékben kell jelen lenniük a magyaroknak, románoknak, ruszinoknak és a többieknek, amilyen a lakossági arányuk az általuk lakott területen, különben semmi értelme. Hozhatnak önök kiváló törvényeket, kitálhatnak kiváló mechanizmusokat, de ebből semmi sem működik, most ez nem így van. A rendőrségen nincsenek képviselve a kisebbségek a lakossági arányuk alapján, így van a bíróságokon, az államigazgatási szervezetben. Nézzék meg, nem kell nekem mondanom, menjenek körzetről körzetre, bíróságról bíróságra, községről községre, meglátják, hogy nincs meg a részarányosság. Ha ezt valóban rendezni akarjuk, akkor a törvényeknek ki kell mondaniuk a következőket: aki eggyel több nyelvet beszél, az tíz százalékkal nagyobb fizetést kap. Nem kell magyarnak lennie, hogy eggyel több nyelvet beszéljen, vannak szerbek, akik alkalmasak a munkára, és eggyel több nyelvet beszélnek, ők is megkapnák ezt a fizetést. Nézzék meg, például a postán hány magyar van! Nálam Péterrévén a felszabadulás óta nem lehet magyar a postás, mert megbízhatatlan. Ezt én mindenkinek elmondom, nincs egy magyar postás sem, nem is volt soha, ő ellenőrzi a leveleket, jelent, ság, beszámolót ír és így tovább. Kérem, érjék el, például Korhecz úrnál a kisebbségi tanács érje el, hogy Péterrévén magyar legyen a postás. Kalapot fogok emelni nekik, de sohasem volt. Deli úr itt ül mellettem, ő is péterrévei, tudja, miről beszélek. Tehát ha ezt eléri, akkor leülhetünk, és beszélhetünk a nemzeti kisebbségek jogairól. Addig minden, amit csináltunk, csak látszat, és arra az esetre készült, amikor ezt meg fogja követelni a nemzetközi közösség Szerbiának és Jugoszláviának a nemzetközi intézményekbe való fölvétele feltételeként. Viszont a jelek szerint a nemzetközi közösséget ez nemigen érdekli, fontosabb dolga van, ebben a kérdésben nem bizonyult korrektnek. Azt gondolom, az a feladatunk, hogy megváltoztassuk ezeket a törvényeket, elsősorban köztársasági szinten meg kell hoz-

ni a nemzeti kisebbségek jogairól szóló törvényt, mert ez foglalkozik az olyan kérdésekkel, mint amilyen az oktatás, a hivatalos nyelvhasználat. Ez a köztársaság illetékességébe tartozik, a törvények pedig szövetségi szinten vannak meg, a szövetségi állam ugyanakkor semmiben sem illetékes. Nincs köztársasági törvény, pedig a köztársaság az illetékes, van tartományi titkárság, de semmit sem tehet, mert szerintem csak egy látszatszerv, azért van, hogy egy párt képviseltesse magát ott. Ahol az illetékesség van, ott nincs meg az akarat, hogy rendezzék ezeket a kérdéseket. Csak még egy mondatot: ha a kosovói szerbeket megilleti az a jog, hogy nemzeti autonómiájuk, etnikai alapú területi autonómiájuk legyen, akkor ez megillet mindenki mást Szerbiában. A hatalmon levő párt ezt követeli Kosovo esetében megoldásként. Kérem, ilyen módon kell rendezni a vajdasági magyarok kérdését, és minden megoldódik. Ugyanaz a modell szerint, amelyet, hogy úgy mondjam, átvettek a mi programunkból. Elég világos voltam. Köszönöm!

Az ombudsman szerepe a kisebbségi jogok védelmében

A tartományi ombudsman a legfiatalabb tartományi intézmény, a Vajdasági Képviselőház 2002. decemberi határozata alapján jött létre. Az ombudsmant kilenc hónap elteltével választották meg, helyetteseit pedig utána sorban, tehát az úgymond fő ombudsman egy éve van hivatalban, a helyettesek pedig ennél rövidebb ideje. Sajnos, a munkaközösség egynegyedét nem töltötték föl, elsősorban azért, mert helyiséghiánnyal küszködnek, még az irodabútort sem tudják elhelyezni. Ezt a kérdést az ombudsmannak a tartományi szervekkel kell megoldania. A témával kapcsolatban azt szeretném mondani, hogy a tartományi ombudsmannak, vagyis intézményének, illetve irodájának, hatásköréből eredően, csak az egyik feladata, hogy ellenőrizze a községi és tartományi közigazgatás munkáját. Itt el kell mondani – később kitérek rá, hogy miért –, hogy olyan tárgyokról és esetekről van szó, amelyek kapcsán a tartományi vagy községi közigazgatás a közigazgatási eljárás során megsérti az állampolgároknak az alkotmány, a törvény, a nemzetközi szerződések vagy mások által szavatolt bármelyik jogát. A határozat előíranyozza, hogy a tartományi ombudsman csak akkor avatkozhat közbe, ha az állampolgár kimerít minden más jogi lehetőséget abban az ügyben. Tehát ha panaszt nyújtott be, fellebbezett, vagy ha van rá lehetőség, leggyakrabban van, a közigazgatási, körzeti vagy köztársasági bírósághoz fordult. Itt természetesen felmerül a kérdés: minek akkor az ombudsman? A bíróság a közigazgatási eljárás során a közigazgatási pert ellenőrzi, kizárólag azt, hogy törvényes-e az eljárás, törvényes-e a jogérvényesítés az ügyben. Az ombudsmannak az említettnél sokkal nagyobb meghatalmazása van, megvizsgálhatja, hogy célszerű-e a befejezett eljárás vagy a közigazgatási eljárásban megerősített, illetve meg nem erősített jog, illetve igazságos-e mindez. A bíróságok sohasem az igazságosság alapján döntenek, ők alkalmazzák a törvényt, bármilyen legyen. Az állampolgároknak az egyes rendelkezések gyakran nem tűnnek igazságosnak, a törvényesség és az igazságosság nem minden esetben fedi egymást. Ez az az intézmény, akárcsak a többi olyan országban, ahol létezik az ombudsmannak, vagyis a nép jogi képviselőjének az intézmé-

nye, amelynek fő feladata az államigazgatás munkájának ellenőrzése. Szlovéniában például ellenőrizheti mind a kormány, mind a bíróságok munkáját, egyes vonatkozásokban nem az egész kormányt, hanem csak a rendőrséget és még néhány minisztériumét és így tovább. Természetesen a tartományi ombudsmannak nem lehet ilyen meghatalmazása, mert magának a tartománynak sincs ilyen törvényhozási és igazságszolgáltatási funkciója. A körülbelül egy éves munka alatt postán vagy elektronikus úton beérkezett panaszok, beadványok és levelek majdnem 80%-a azt kifogásolja, hogy lassú a bíróságok, nem megfelelő és nem eléggé hatékony a rendőrségi beavatkozás. A beadványoknak mindössze 20%-a érinti közvetlenül a tartományi ombudsman valódi tevékenységét, illetékességét. Az utóbbiak közül a legtöbb az építkezéssel kapcsolatos területrendezésről szól, ami talán érthető is, mivel folyamatban van a legalizálás, és az emberek leggyakrabban az illetékes bizottságok lassú munkáját kifogásolják, vagy túl magasnak tartják a fizetendő illetéket. Ami a tartományi és községi közigazgatási szerveket és ellenőrzésüket illeti, azt hiszem, dr. Páll Sándor előadására kell hivatkoznom, teljes mértékben egyetértek vele. Nálunk a beadványok legnagyobb része, sajnos számuk kicsi, arra vonatkozik, és ez a legnagyobb gond, hogy nem alkalmazzák a nemzeti kisebbségek hivatalos nyelvhasználatáról szóló törvényt, illetve az erről szóló tartományi határozatot. Helyesnek tartom ezt a megállapítást, az az objektív, sajnálatos helyzet, hogy sem a ruszinok, sem a szlovákok, sem a magyarok, sem a többiek nincsenek kellő arányban képviselve a közigazgatási szervekben – én csak erről beszélek, bár mindannyian tudjuk, hogy ez a helyzet a rendőrségen is, de erről nem nekem kell ítéletet mondanom, mert ez köztársasági szerv, itt nem tehet semmit sem a tartomány, sem a község. Saját környezetünkben, konkrétan Temerinben, én magam nem tudom pontosan, hogyan állnak a dolgok, de azt hiszem, hogy nem fényes a helyzet. Ez nem jó, nem jó, ha nincsenek olyan emberek, akik legalább beszélni tudnának a felekkel. Én itt születtem, Temerinben, és tudom, hogy vannak idős bácsik és nénik, akik sajnos nem tudnak szerbül. Elmennek az anyakönyvvezetőhöz, és ott csak egy helyettesítővel találkoznak, valamikor a községi elnök titkárnőjét tették oda kiegészítőnek, ha még mindig dolgozik, ha nem ment el nyugdíjba; tehát ezek az idős emberek nem tudják megértetni magukat, pedig a kormány erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy megoldják ezt a problémát. Külön kérdés a kétnyelvű úrlapok beszerzése, ezt rendezni kellene, úgy gondolom, hogy a helyi önkormányzatnak kell lépéseket tennie, ez nem kerül sokba, be kell vinni a komputerekbe, hogy magyar nyelven is ki lehessen nyomtatni. Ismét temerini példát említek, innen sokan mennek tanulni Pestre, Szegedre, és ott természetesen a bizonyítványtól kezdve az anyakönyvi kivonatig, minden okmányoknak magyar nyelvűnek

is kell lennie. Nem szeretném, ha félreértenének, de azok a helyi fordítók járnak a legjobban, akik az okmányokat szerbről magyarra vagy magyarról szerbre fordítják, pedig a tartományi és a köztársasági előírásaink, sőt az idézőjelben mondott szövetségi állam előírásai is lehetővé teszik, hogy a nemzeti kisebbség tagjai saját anyanyelvű kivonatot kapjanak, ha ezt kérik, akkor az illetékesek kötelesek ezt megtenni. Ez nem csak Temerinben gond, lehet, hogy Kanizsán és Zentán nem az, nem tudom, de Dél-Bácskában és Bánátban biztosan gond. Most említek egy olyan példát, amikor jól jártak el. Panasz érkezett a temerini községi választási bizottság munkájára, mivel nem fogadta el az egyik állampolgár észrevételét, hogy az általuk megkövetelt és a helyhatósági választási törvény által előírányzott nyomtatványokon kívül kényelvű nyomtatványok is kellenek. A tartományi ombudsman irodája, a törvényt és az imént említett határozatot értelmezve, arra az álláspontra helyezkedett, hogy az állampolgár és a választási bizottság közötti kommunikációt szolgáló nyomtatványoknak kényelvűeknek kell lenniük. Nem szeretnék okoskodni, de úgy vélem, hogy ezzel az állásfoglalással és ajánlással fején találtuk a szöveget. Ismét azt mondom, hogy operatív munkánkat illetően arra kell törekednünk, hogy megismertessük az emberekkel és a többi struktúrával, hogy hogyan dolgozunk, mert sajnos az emberek ezt nem tudják – igaz, ezt más kötelezettségünk teljesítésével, döntéseink végrehajtásával párhuzamosan kell tennünk. A hozzánk fordulónak és nekünk is kellemetlen, ha el kell vetnünk egy beadványt, illetve arra kell hivatkoznunk, hogy ez a bíróság munkájára vonatkozik, a bíróság pedig köztársasági szerv, bocsánat, elnézést, vizontlátásra. Sajnos, most ez a helyzet.

A civil szféra és a kisebbségi kérdés

Tisztelt elnök úr, tisztelt hölgyeim és uraim, üdvözlöm önöket!

A Civil Mozgalom a délvidéki magyar fiatalok egy új generációját, egy új nemzedékét fogja össze. Nem vagyunk túl sokan, de az az erősségünk, hogy az elmúlt 16 évben talán ez az első autonóm hangja a délvidéki magyar fiataloknak, amely közéleti kérdésekben is megszólalt. Ebben talán valóban új, eddig általában csak ifjúsági programok szervezésében voltak aktívak a fiatalok. A központi tematika, amiről egy kisebbség esetében beszélni szokás, általában az identitás kérdése. Véleményem szerint egész Európában, ez Kelet-Európában kimondottan jellemző, hogy a központi tematika még mindig – a 21. század elején is – a nemzeti identitásnak, a nemzeti megmaradásnak a kérdése. Ez nemcsak a kisebbségekre jellemző, hanem valóban minden népnek ez lett a központi kérdése. Hogyha megfigyeljük a 90-es demokratizációs folyamatokat, minden országban, tehát eleve az országok széthullásánál is, az a központi kérdés, hogy hogyan lehetne ismét erős nemzetté kovácsolódní egy-egy országnak, egy-egy nemzetnek. Különösen fajsúlyos ez a kérdés a kisebbségeknél, hiszen még hatványozottabban éri őket ez a hatás, hogy nemzeti identitásukat megőrizték. Konkrétan éppen azért, mert a felfokozott nemzeti hangulatban, ami általában Kelet-Európában van, és kimondottan erős a Balkán-félszigeten, hiszen itt háborúk is dúltak, éppen emiatt, egy Balkán-félszigeten élő nemzeti kisebbségnél még inkább hatványozottan jellemző ez a kérdés. Magyarán: ha akarjuk, ha nem, a nemzeti identitásunk központi kérdésünk, és a nemzeti megmaradásunk központi kérdés. Ebben az esetben az a kérdés, hogy milyen alapon tudjuk ezt elérni, tehát milyen alapon tudjuk a fennmaradást fenntartani.

Támadni szokták, de véleményem szerint ebben a környezetben a szegregáció az egyetlen járható út. Nem a teljes elzárkózás, de mindenképpen a kisebbségi nemzeti intézményeknek a megteremtése és a létrehozatala. Hiszen olyan környezetben élünk, ahol folyamatosan lehetséges, hogy vannak leírt emberi jogaink, de, amiről már korábbi felszólalóink is beszéltek, a valóságban,

tehát a felfokozott nemzeti hangulatban, ezek a kisebbségi jogok nagyon sokszor áthágódnak, nagyon sokszor nem tartják be őket, illetve eleve a rendszer, a felépítmény, tehát az állam rendszere sem igazán törekszik arra, hogy betartsák őket. A lényeg az, hogy ebben a környezetben továbbra is az egyik legfontosabb kérdés az, hogy a nemzeti identitásunkat megőrizzük, és a szegregáció az egyetlen járható út, hogy hosszú távon meg tudjunk maradni. Ki kell építeni az autonóm nemzeti intézményeket a legkülönbözőbb területeken, az oktatás területén, a kultúra területén, a közpolitika területén és a közélet területén. Per pillanat, ha jobban megnézzük a szerbiai társadalmat és a politikai vonatkozásait, a szerbiai társadalom a jobboldalon helyezkedik el, tehát a teljes szerb társadalmi struktúra jobboldalon van, ami azt jelenti, hogy a legjelentősebb pártok mind jobboldali pártok. Nincsenek, elenyészők a baloldali pártok, akik annak nevezik magukat, kérdés, hogy baloldaliaknak nevezhetőek-e. Liberális Párt nincsen igazából Szerbiában, bár most valamifajta kezdeményezés van folyamatban, de mindegyik jobboldali. Ez azt jelenti, hogy a szerb társadalom még mindig nemzeti érzelmű, hiszen egy háború után van. Egyértelmű, hogy számukra a nemzeti kérdés még központi kérdés. Ebben a helyzetben, ebben a szituációban, ha meg akar maradni a délvidéki magyarság, akkor legalább ilyen fokú nemzeti elkötelezettséget kell felmutatnia. Éppen ezért nem biztos, hogy járható az az út, amikor egy kisebbségi vezető politikai erő a konszenzuális modellt kívánja végrehajtani, mindig elsősorban a többségi nemzetnek az érdekeit követi, és csak azon belül a kisebbségiét, hiszen környezetünk, és nemcsak a politikai környezetünk, hanem a szélesebb értelemben vett környezet is, még nem érett meg erre a feltételre.

Nagyon fontos kérdés a tolerancia és a tolerancia programok, de a kisebbségi lét eleve a toleranciáról szól, hiszen a kisebbség megtanulta, hogy ő kevés, kevesen vannak, és a kisebbségnek toleranciát kell tanulnia, gyakorolnia, mert egyébként folyamatosan konfrontálódik és el fog tűnni. Tehát nem a kisebbségeknél kell erősíteni a toleranciát, hanem egyértelműen a többségnél. Nem a kisebbségnek kell élen járnia a tolerancia gyakorlásában, hanem a többségi nemzetnek. Hangsúlyozom: hosszú távon a multietnikus hozzáállást kell erősítenünk, de arra még nem értek meg a feltételek. Lehet, hogy 20 év múlva, vagy 40 év múlva lesz itt meg a feltétele az igazán multietnikus világnak és korszaknak, de addig egyértelműen csak szegregálódni tudunk, hogy megvédjük önmagunkat. Egyfajta önvédelemre kell berendezkednünk. Ezért központi kérdés az autonómia kérdése, és ezért lesz központi kérdés a magyar egységes kérdés, és még sorolhatnám tovább az összes többi autonóm kérdést.

A kelet-európai régióban az 1990-es változásokkor a pluralizmus a politikai erők szintjén jelent meg, és a politikai erők erősödtek meg, és ők szervezték új-

ra a társadalmat, az egyébként korábban diktatorikus hatalom alatt élő homogén egységű társadalmat. A politikai erők később is megőrizték vezető szerepüket, és csak a következő fázisban épült ki a civil szféra, illetve az összes többi szféra, és ennek köszönhető az, hogy Kelet-Európában általánosíthatjuk azt a fajta megállapítást, hogy a politikai szféra rátelepedett az összes többi szférára, és a politikai szféra uralja az összes többi szférát és az életnek minden területét. Különösen veszélyes ez a kisebbségi társadalmaknál. Látszólag egy homogenizációs csapda van a kisebbségi társadalmaknál, a kisebbségnek, mint eleve kevesebbnek és kisebbnek, úgymond az egységre kell törekednie, hogy hatékonyan fel tudja venni a versenyt a többséggel. Valójában igen, ez benne van, tehát valóban össze kell vonni az erőnket. Viszont hangsúlyozom: az a fajta homogenizáció, amely kialakult pillanatnyilag a Délvidéken, nem az a homogenizáció, amelynek ki kellett volna alakulnia. Ez csak egy látszathomogenizáció, egész más a célja, mint aminek igazából célja kellene, hogy legyen. Nem az az elsőrendű célja, hogy a délvidéki magyarság erős maradjon, és megőrizze hatékonyságát és a saját erejét, hanem sokkal inkább az a célja, hogy megőrizze a pillanatnyilag uralmon levő politikai szféra vezetőinek a hatalmát.

Nálunk is az a probléma, hogy a politikai szféra rátelepedett az összes többi szférára. Csak délvidéki magyar vonalon beszélek. Most csak kisebbségi vonatkozásban tárgyalnám a kérdést. Ami azért szomorú és azért nehéz, azért szörnyű, mivel minden szférának megvan a saját logikája. A politikai szférának a hatalom a központi elve, a hatalom megszerzése, megtartása. A civil szférának a közösség szervezése, a médiának a tájékoztatás, a hírérték, az információk szolgáltatása, a gazdaságnak inkább a gazdasági hatékonyság elérése. És az a probléma, hogy mivel a politikai szféra, tehát a délvidéki magyar politikai szféra uralja az összes többi szférát, ezért pillanatnyilag egyetlen vezérelv van a Délvidéken, ez pedig a hatalom megtartásának az elve. Ez az elv egy rendszerben manifesztálódott. Véleményem szerint a hiba a rendszerben van, délvidéki magyar vonatkozásban, ami azt jelenti, hogy ez a folyamat egy rendszer testét öltötte fel. Ez a rendszer magában foglalja a politikai szférát, a politikai vezető réteget. Itt elsősorban és igazából csak a Vajdasági Magyar Szövetségről van szó, hiszen ténylegesen csak ő rendelkezik azzal a fajta hatalommal, amellyel működtetni és kiépíteni tudta ezt a rendszert. És ezen a rendszeren belül van a civil szféra egy nagyon jelentős része, az egyháznak is egy jelentős része, a kultúra, média és még sorolhatnánk az élet minden területét. Nagyon kevés olyan szervezet van pillanatnyilag a Délvidéken, amely teljesen autonóm módon tud élni és működni, és függetlenül a rendszertől sikeres tud lenni. Ugyanis a rendszer homogenizációra törekszik, ami azt jelenti, hogy eleve a hatalomnak a megtartása a vezérelv. Az a célja a rendszernek,

hogy megőrizze a hatalmát, tehát a politikai szférának a hatalmát, és eleve mindent háttérbe próbál szorítani, elutasítani, megsemmisíteni mindenfajta pluralizmust, amely később közösség-szervező erővé válva a rendszer ellen adott esetben veszélyes lehetne. A fiatalságot nem igazán vonja be ez a rendszer, aminek több oka is van. Egyrészt amiatt, mert a rendszert sokkal jobban lehet működtetni, ha kevés ember van benne, másrészt nagyon forráshiányos környezetben élünk, tehát eleve a rendszeren belül sok olyan személy van, aki több szférában helyezkedik el, tehát többfelől is tud forrást szerezni, másrészt azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a rendszer tagjainak jelentős része aluliskolázott, alulképzett. A fiatal generáció, a fiatal réteg egy jelentős része viszont eleve most lett iskolázva az egyetemeken, eleve sokkal inkább napi tudással rendelkezik. Másrészt nem szabad elfelejtenünk, hogy a rendszerhez egyetlenegyféleképpen lehet csatlakozni, úgy hogy elfogadja valaki a rendszernek a vezérelvét, mégpedig a hatalom megtartásának az elvét. Aki ezt a fajta szabályt nem hajlandó átvenni, az nem kerülhet a rendszerbe, illetve a rendszer kilöki önmagából, hogyha nem hajlandó ezt az elvet végrehajtani. Azért baj, hogy kialakult ez a rendszer, mert egyértelműen megsemmisítette azokat a fajta energiákat a délvidéki magyarságon belül, amelyekkel rendelkezett a 90-es évek elején. Akkor, amikor egy diktatorikus rendszerből ébredt fel a délvidéki magyarság, és magához térve megszervezte önmagát, és rájött arra, hogy igazából bármit megtehet, amit közösen meg akar tenni, és nagyon színes volt. Én fiatal voltam még akkor. Véleményem szerint nagyon színes volt akkor még a paletta, és nagyon sok olyan hangot, nagyon sok olyan vonalat a rendszer eltaposott közben, amely egyébként színesíthette volna a délvidéki magyarságot, és fenntarthatta volna a vitalitását, a lendületét.

A délvidéki magyarság észlelte azt, hogy homogenizációs csapdában van. Észlelte azt, hogy igazából egyféle uralkodó elv van, s csak az működik, ami a rendszeren belül van, figyelmen kívül hagynak minden mást. Figyelmen kívül hagyják egy-egy kis közösségnek az érdekét, figyelmen kívül hagyják a szóránymagyarságnak az érdekét, a kultúrának, az oktatásnak az érdekét és minden mást. Mindig felülről jött egy diktátum, ami adott esetben meghatározta, mi kell, hogy ott történjen. Nem véletlenül van demokratikus deficit a délvidéki magyarság között. Nem véletlen, hogy legutóbb a délvidéki magyarság csupán 40 százaléka ment el szavazni. Objektív okok is vannak, egyértelmű, hiszen ha a többségi nemzetet nézzük, náluk is nagyon lecsökkent a részvételi hajlandóság. De még egyszer hangsúlyozom, nem véletlen, hogy a Felvidéken is egyszerre ütötte fel a fejét ugyanez a probléma. Egyértelmű, hogy a magyarság észleli azt, hogy valójában nem elsőrendű prioritás a magyar közösségnek az érdeke, és minden más érdeket inkább figyelembe vesznek. És hogy

mi a megoldás? Véleményem szerint van megoldás, csak az a kérdés, hogy akarjuk-e, illetve a rendszer akarja-e ezt a megoldást, hiszen a rendszer a legerősebb szereplő pillanatnyilag a Délvidéken. Véleményem szerint az volna a megoldás, hogy ha a politikai szféra visszahúzódná a politikai területekre. Nagyon fontos a politikai magyar érdekképviselő, a legfontosabb, hiszen ebben a felfokozott nemzeti érzületű társadalomban továbbra is csak politikai eszközökkel tudjuk kivívni a legfontosabb lehetőségeket és eredményeket. De még egyszer hangsúlyozom: a magyar politikai szférának ki kellene vonulnia a többi szférából, legalább hagynia kellene, hogy azok autonóm módon tudjanak dönteni, és szakmai döntések mentén fel kellene pörgetni újra a délvidéki magyarságot. Tudom, hogy nehéz, hiszen eleve nagyon kevés képzett személlyel rendelkezünk, és rá vagyunk arra kényszerítve, hogy egy adott személy, ha komolyan gondolja a közösségnek a gondját-baját, akkor több vonalon is felszerepet vállaljon. Nagyon nehéz skizofrénnnek lennünk, hogy egyszer politikai döntéseket hozunk, máskor pedig szakmai döntéseket hozunk. Mindenféléképpen meg kell próbálnunk.

Véleményem szerint a civil szféra területén belül is központi tematika a támogatáspolitikai, hiszen nem véletlen az, hogy a rendszer a támogatásokra próbált legelőször rátenyeregni, és ezeken keresztül próbálta maga alá gyűrni az egész társadalmat. Tehát egyértelmű, hogy anyagi világban élünk. Elsősorban azokat a civil szervezeteket kell támogatni, amelyek valóban letesznek valamit az asztalra, és valóban közösségi dolgokat szerveznek, és hatékonyan végzik azt a munkát. A kultúrán belül szintén hasonló elveket kell figyelembe vennünk, a gazdaságon belül szintén. I.e. kell számolnunk a kisebbségi dzsentrizmussal. Én kisebbségi dzsentrizmusnak azt nevezem, hogy a szónoklatok szintjén nagy dolgokat mondunk ki, hangzatos dolgokat mondunk, viszont a gyakorlati élet talaján, a gyakorlati élet mentén lassan elfelejtettük a tetteknek a varázsát, illetve a tetteknek a milyenségét. Egy kicsit verbális közösséggé váltunk, és elsősorban csak a szavak szintjén haladnak a dolgaink, a cselekedetek szintjén kevésbé. Tehát véleményem szerint tudástársadalmat kell építeni a Délvidéken. Újra meg kell becsülni azokat a személyeket, akik szaktudással rendelkeznek, és újra elsősorban ezeket kell favorizálni, és nem pedig azokat a személyeket, akik úgymond politikai alapon megfelelőek. Nagyon fontos, hogy az egyházunknak jelentősebb szerepet biztosítsunk, és egy új nemzedéket is helyzetbe kell hoznunk. Most még a támogatáspolitikához annyit tennék hozzá, hiszen ez a központi kérdése az egész rendszernek, az új rendszer kialakításának. A támogatáspolitikánál véleményem szerint fel kell számolni a határon túli támogatásosztó grémiumokat. Azért kellene felszámolni, mert nem tud objektív döntést hozni egy személy a saját pályázatairól és másokéről egyidejű-

leg. Akármennyire is igazságosak próbálunk lenni, nem igazán tudjuk ezt végrehajtani. Magyarországra kellene ezt áthelyezni, viszont nagyon fontos, hogy a prioritásokat délvidéki szakértők előre meghatározzák. De nem ilyen formában, mint ahogy a Szülőföld Alapnál teszik, és egy évre továbbra is ad hoc módon teszik ezt meg, hanem valóban le kellene ülni, és ki kellene alakítani egy nemzetfejlesztő stratégiát, ki kellene alakítani azokat a stratégiákat, amelyek mentén a délvidéki magyarságot fejleszteni kellene. Ezt csak mi tudjuk, tehát a délvidéki magyar szakértők, viszont a programoknak a kezelését, az egész pénz kezelését Magyarországra kell áthelyezni, mert nem tudunk objektíven dönteni. Tudom, ott is a poliükum át fog nyúlni, meg más hasonló, de meg kell próbálni. És ami nagyon fontos, hogy egy nagyon szigorú ellenőrzési rendszert kell bevezetnünk. Nem elsősorban pénzügyit, hiszen Magyarország folyamatosan pénzügyi szigorításokat végez, hanem hatékonyságvizsgálatokat kell előtérbe helyezni, ami azt jelenti, hogy ezeknek az ellenőröknek le kell menniük és meg kell nézniük azokat a rendezvényeket, amelyekre pénzt osztanak. Meg kell nézni, hogy valóban megszervezik-e azt a rendezvényt, mert sajnos nagyon sok olyan rendezvény van, amelyet meg sem szerveznek, papíron léteznek, és pénzügyileg elszámolnak. Ténylegesen meg kell vizsgálnunk, hogy melyek azok a rendezvényeink, programjaink, intézményeink, amelyeket támogatni kell. A normatív támogatást is be kellene vezetni. Ez azt jelenti, hogy állandó támogatást adni az intézményeknek. Ez valóban, tudom, ellentmond a korábbi állításomnak, de egyébként a magyarországi támogatásoknál csak programfinanszírozás van, működtetésre semmit sem adnak igazán. Tehát nagyjából a teljes támogatásnak, ami most körülbelül egymilliárd forint, egy harmadát szerintem normatív támogatásra kellene átcsoportosítani, és kiválasztani azokat az intézményeket, amelyek ténylegesen hatékonyak, függetlenül attól, hogy a rendszeren belül hová tartoznak. A normatív támogatásnak az ellenőrzése még szigorúbb kellene hogy legyen, és évente változhatna. Tehát magyarul, hogyha valamelyik intézmény nem hozza azt a sikert, akkor csökkenteni lehet, illetve, ha valamelyik sikeresebb, akkor növelni lehetne a támogatást.

Amit elmondtam, egyfajta utópia. Ezt én is tudom, hiszen akárhogy is nézzük, továbbra is egy olyan világban élünk, ahol kialakult egy hierarchikus rendszer, és ez a rendszer továbbra is ural mindent, és igazából a rendszernek továbbra is egyértelmű célja csak a fennmaradása, és nekik, a rendszeren belüli személyeknek tökéletesen jó ez a megoldás. Viszont vannak olyan problématicák, amelyeken már nem tudunk tovasiklani. A délvidéki magyar fiataloknak 80 százalékos az elvándorlási vágya. Nem mindenki fog elmenni, de 80 százalék el akar menni. Ha továbbra sem becsüljük meg a szakértelmet és a szaktudást, és nem építjük be az új nemzedéket közösségünkbe, nem adunk ne-

kik új munkahelyeket, ami nagyon nehéz, akkor ezek a fiatalok el fognak menni, és még inkább értelmiség nélkül fogunk maradni. Ha továbbra is folytatódik ez a trend, akkor a délvidéki magyarság még kevésbé fog elmenni a választásokra, és azok, akik is mentek, azoknak is talán már egy harmada nem magyar pártra adta le a voksát. Megerősödnek majd az olyan civil szervezetek, illetve pártok, amelyek egyértelműen szerb orientációt képviselnek, és magyar területeken fognak megerősödni. Nagyon komoly problémával küzdünk, hiszen elmúlásról van szó. Folyamatosan visszaszorul az a világ, amelyben megszülettünk, amelyben a fiatalkorunkat éltük le, illetve vannak, akik a középkorukat. Ez a világ folyamatosan átalakul, és folyamatosan egy másik kultúra veszi inkább át a térfelet. Tehát ha valamilyen módon meg szeretnénk őrizni ezt a környezetet, és meg szeretnénk őrizni azt a magyarságot, amely pillanatnyilag még megvan, akkor komolyan kell ezt a problematikát felvetni. Elsősorban a rendszeren belül lévő személyeket terheli a felelősség. A rendszeren kívüli személyek maximum csak kívülről tudják generálni ezeket a folyamatokat, de egyértelmű, hogy nem a rendszeren kívül van az a hatalmi pólus, amely ezt a folyamatot fel tudja gyorsítani, illetve meg tudja csinálni. Egy pozitív dolog van, hiszen a rendszer, magyar rendszer, magyar orientáltóságú rendszer, és akkor, ha a rendszeren belül levők is felismerik ezeket a problémákat, akkor változtatni fognak. Szkeptikus vagyok ilyen szempontból. Végül is a Civil Mozgalom lehet, hogy olyan dolgot vállalt fel, amely nem fog megvalósulni, de mi még túl fiatalok vagyunk ahhoz, hogy feladjuk, és már 16 év eltelt, hogy bármit is tehattünk volna ezen a téren. Mi továbbra is végezni fogjuk ezt a dolgot, konstruktívan fogunk hozzáállni ezekhez a kérdésekhez, mert pontosan tudjuk azt, hogy a délvidéki magyarság csak 300 ezer emberből áll, tehát itt már nem lehet forradalmakat csinálni. Egyértelműen csak úgy lehet, hogy ha reformokat hajtunk végre, és átalakítjuk a pillanatnyilag fennálló rendszert. Viszont ez mindenkinek a felelőssége. Mi végig ki fogunk tartani, hogy ez megtörténjen. Köszönöm szépen!